

Кераміка як позачасове наповнення простору: «Космічні риби» Петра Печорного

Ceramics as Timeless Space Design: *The Cosmic Fishes* by Petro Pechorny

УДК 7.738.3(477)

DOI: 10.31500/2309-8813.20.2024.319126

Юлія Полтавська **Yuliia Poltavska**
Науковий співробітник Research Fellow
відділу мистецької науки і освіти in the Department of Art Studies and Education
Національної академії мистецтв України at the National Academy of Arts of Ukraine
e-mail: mystec_art@ukr.net orcid.org/0000-0002-1041-8078

Анотація. Стаття присвячена аналізу серії керамічних скульптур Петра Печорного (нар. 1932) — творам під назвою «Космічні риби» (1980–2001), які є яскравим прикладом поєднання футуризму та символізму в українському сучасному мистецтві. Авторка досліджує концептуальні особливості творів, підкреслюючи їхню позачасову природу, яка дозволяє їм зберігати актуальність у будь-який історичний момент. Особливу увагу приділено здатності творів долати традиційні уявлення про форму та зміст, демонструвати, що мистецтво може існувати поза встановленими рамками, створюючи нові можливості для інтерпретації та взаємодії з глядачем. Висвітлено важливість декоративних елементів, які надають кожній скульптурі унікальної символічної глибини та асоціативної багатозначності. Проаналізовано закладені у твори метафори, які уособлюють зв'язок між людиною і всесвітом, досліджено взаємодію органічного і техногенного. Особливу увагу приділено актуальності робіт, які навіть через десятиліття здатні резонувати з сучасними художніми концепціями. Висловлено думку, що «Космічні риби» є не лише художніми об'єктами, а й філософськими образами, які мистецькими засобами розкривають питання взаємодії людини з навколишнім світом. Твори Печорного стають важливим етапом у розвитку сучасної української кераміки, яка виходить за межі традиційних канонів, об'єднуючи різні художні концепції та стилі.

Ключові слова: Петро Печорний, «Космічні риби», українська кераміка, керамічна скульптура, футуризм, декоративний символізм, сучасне мистецтво.

Постановка проблеми. Кераміка як мистецька форма здавна виконує не лише утилітарну, а й концептуальну функцію, формуючи унікальне середовище, що об'єднує естетичне та культурне значення. У сучасному мистецтві кераміка дедалі частіше сприймається як засіб переосмислення простору, де гармонійно поєднуються традиційні технології та новаторські ідеї. Однак проблема осмислення кераміки як позачасового наповнення простору, здатного відображати універсальні ідеї, досі залишається недостатньо дослідженою. Особливий інтерес викликають роботи Петра Печорного, зокрема його серія «Космічні риби» (1980–2001),

які є прикладом поєднання глибокої символіки, сучасного естетичного підходу та просторового впливу.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз творчості Петра Печорного (нар. 1932) через призму концепції позачасовості, зокрема у контексті серії «Космічні риби», підготовчих рисунків, ескізів та графіки на цю тему. Дослідження спрямоване на розкриття того, як автор за допомогою керамічних форм створює просторові композиції, які виходять за межі традиційного мистецтва. Особливу увагу приділено вивченню символіки, матеріальності та інноваційного підходу, що дозволяє сприймати

кераміку як засіб створення універсального простору, наповненого культурними та філософськими сенсами.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз літератури, присвяченої творчості Петра Печорного та загальним аспектам розвитку сучасної української кераміки, дозволяє виокремити кілька ключових підходів до осмислення цієї теми. У публікації В. Давиденко «Візит до космічної риби» [2] акцентується увага на унікальності робіт Печорного, зокрема його здатності поєднувати традиційні елементи з новаторським баченням простору. М. Кагарлицький висвітлює вплив символіки та метафоричності серії «Космічні риби» [3; 4], Н. Крутенко у статті «Діалог з природою: метаморфози і реалії» [5] аналізує гармонію робіт Печорного, що дозволяє їм сприйматися як частина глобального діалогу між мистецтвом і природою. В. Підгора у своїх працях розглядає творчість митця як невід’ємний складник української національної ідентичності, акцентуючи на його внеску в розвиток сучасного національного мистецтва [6; 7]. Праця В. Підгори та О. Ханка «Камінний спалах: Петро Печорний. Кераміка і графіка» [8] надає ширший контекст для розуміння творчості Печорного в аспекті української керамічної школи. Таким чином, дослідження та публікації не лише висвітлюють багатогранність творчості Петра Печорного, а й дозволяють виокремити та проаналізувати одну з її тем. Не менш важливими для розкриття теми є статті О. Роготченка [9] та Т. Головка [1].

Виклад основного матеріалу дослідження. Універсальність творчості Петра Печорного виходить за рамки традиційного розуміння кераміки як суто ужиткового чи декоративного мистецтва. Його роботи демонструють унікальну здатність поєднувати глибоку повагу до культурної спадщини із сучасними художніми тенденціями, що робить їх актуальними [3, с. 137]. Це проявляється не лише у постійних експериментах з матеріалами, як-от глина, глазур чи пігменти, але й у прагненні розширити межі традиційних форм. Петро Печорний активно досліджує нові пластичні можливості, трансформуючи класичні мотиви в інноваційні форми: «Композиція, проростаючи з традицій

українського народного мистецтва, водночас має новаторський прийом, вміло використаний майстром» [1, с. 185].

Значущість робіт Печорного полягає у їхній здатності будувати багатоплановий діалог між минулим і сучасністю. Це досягається через інтеграцію елементів стародавніх традицій, які переосмислюються у світлі сучасної естетики, про що пише в своїй статті Н. Крутенко [5, с. 207]. Завдяки цьому його творчість стає своєрідним «мостом» між епохами, що дозволяє глядачам не лише захоплюватися естетичною досконалістю робіт, але й розмірковувати над універсальними питаннями, які залишаються позачасовими.

Володимир Підгора пише: «Не відмовляючись від народного принципу площинної побудови композиції — зіставленням масштабних співвідношень форм митець інколи розгортає “дію” ніби в кількох планах, дає вихід погляду глядача ніби в інший простір, до інших сфер (наприклад, сполучаючи символіку “земну” з символікою “небесною”)» [7, с. 12]. Особливо чітко ця концепція простежується в диптиху «Космічні риби» (Іл. 1, 2) та інших творах, які наслідують цю ж тему. Але схожі сюжети в роботах Печорного не є простим повторенням, а радше глибокою та послідовною розробкою її різних аспектів (Іл. 3, 6). Кожна нова варіація розкриває інший кут зору, доповнюючи та розширюючи початкову ідею. Детальний аналіз дає можливість простежити, як еволюціонувала художня манера автора, переходячи від більш традиційних прийомів до складніших і сучасних художніх рішень. У кожній новій роботі присутні елементи інтерпретації, які демонструють постійний пошук гармонії між формою, кольором і змістом. Автор не лише вдосконалює технічні прийоми, а й поглиблює філософське осмислення сюжетів, відкриваючи нові рівні їхньої складності.

Форма та фактура в творчості Печорного є не лише естетичними елементами, а й засобами комунікації, які дозволяють автору виявити багатозаровість ідеї. Наприклад, більш обтічні форми можуть правити за метафору плинності часу або природної гармонії, тоді як гостріші й більш структуровані елементи можуть наголошувати динаміку чи конфлікт. Відповідно, зміна

фактур — від гладкої, майже полірованої, до текстурованої або рельєфної — відкриває нові емоційні відтінки, додаючи роботам тактильної багатогранності та символічного звучання, як у вазі «Батискаф» (Іл. 4). «Петро Печорний демонструє глядачеві віртуозне володіння матеріалом, де звичайні керамічні форми слугують тлом для образів, народжуваних його романтичною уявою» [9, с. 194].

«Космічні риби» Печорного в контексті сучасного мистецтва постають не лише як унікальний зразок авторської майстерності, а й як багатогранний символічний твір, що пропонує глядачеві задуматися про глибокий внутрішній зв'язок між митцем, матеріалом та світом ідей. Ці роботи можна інтерпретувати як запрошення до контакту з керамічною стихією, що у творчості Печорного розкривається наче жива, динамічна і чутлива субстанція [7, с. 11].

Риба як символ має багатовікову історію, що охоплює різні культури та релігії. У християнській традиції риба є одним із перших символів віри, що втілює ідею духовного порятунку, Христову жертву та вічне життя. Її присутність у творах Печорного не є випадковою, адже відсилає до сакрального, нагадуючи про тісний зв'язок між людським і божественним, між повсякденним і вічним. Адже зображення риб зустрічається в багатьох творах художника: керамічних пластиках, скульптурі, графіці, ілюстраціях до казок.

У той же час у мистецькому контексті риба стає символом трансформації й оновлення, відображаючи процеси творчого переосмислення традицій. Сучасна форма «Космічних риб» Печорного втілює цю ідею: динамічні лінії, пластичні об'єми та експресивні фактури створюють враження руху й життя, підсилюючи метафору вічності. Цей підхід перегукується з постмодерністськими практиками, які дозволяють митцю інтегрувати архаїчні символи у нові художні форми, наповнюючи їх актуальними смислами. Вибір образу риби може також бути інтерпретований у ширшому філософському контексті як звернення до ідей гармонії та єдності всесвіту. У багатьох культурах риба асоціюється з глибинними, майже інтуїтивними рівнями людської свідомості, з потаємним і невидимим світом. У творчості Печорного

ці значення виводяться на перший план, перетворюючи кожен його «рибу» на медитативний символ, що закликає до рефлексії над вічними питаннями буття.

Особливо цікавими є риби, які мають відчутну схожість з космічними прибульцями, з їхньою хижістю й абстрактним декором (Іл. 2). Ці фігури, сповнені динаміки та складних форм, ніби виводять глядача за межі звичного досвіду, втілюючи у собі образи інших світів: «В яких образах можна було передати абстрактні поняття миру й агресії? Те, що донесла нам фольклорна традиція, заснована на реаліях природи, в якій полярними є, наприклад, характери риб-антиподів (карася і щуки, скажімо), П. Печорним розвивається досить оригінально: він ліпить дві “Космічні Риби”, одна з яких — вся у пагонах росту, в квітах і птахтах, інша ж — з роззявленою хижою зубатою пащекою та всілякими військовими “прибамбасами”... Цікаво, що там, у “Мирі” — трубчасті символи наче живі стебла рослин, мов капіляри й своєрідні органні злети музики, а в “Агресії” труби — це стовпи кулеметів і гармат, перископи підводних човнів і тому подібна “дребедень”» [8, с. 109].

Саме тому декор, що використовується на поверхні «Космічних риб», не є просто прикрасою, а функціонує як частина загального космічного нарративу. Абстрактні елементи, коліщата, шестерні, зірки і геометричні візерунки перетворюються на метафори космічних структур і технологій, які існують поза часом і простором. Такі елементи, як мушлі, зірки чи складні механізми, що покривають поверхню риб, перетворюють їх на мікросвіти, наповнені символічними і естетичними значеннями. Кожна з цих деталей виконує функцію не лише прикраси, а й важливого носія змісту, що дозволяє глядачу зануритися в умовний космічний простір, що його створив художник (Іл. 1, 2, 3).

Мушлі, що прикрашають фігури риб, можуть бути інтерпретовані як символи природи та життя, відображення концепції циклічності та відновлення. Вони асоціюються з морськими глибинами, що є вічним простором не лише для земних істот, але й для космічних мандрівників. Для Печорного мушля — елемент, що постійно відновлюється, символізує гармонію, взаємозв'язок між

мікрокосмом і макрокосмом, а також безперервний процес еволюції. Вони можуть бути метафорою закритості, захисту та внутрішнього світу — як ідеї, що приховані від зовнішнього погляду, але є не менш значущими для творення. Ще один елемент декору — зірки. Вони стають своєрідними маркерами часу і простору, натякаючи на міжпланетні мандри, які герої керамічних скульптур здійснюють у своєму космічному світі. Вони можуть бути витлумачені як символи космічного безмежжя, що охоплює все живе, вказуючи на відносність і невидимість подорожей, що не мають чітких кордонів. Водночас складні механізми, які зустрічаються на поверхні риб, складаються з великої кількості маленьких коліщат і шестерень, що можуть символізувати взаємозалежність усіх частин великої системи. Вони нагадують про структуру космосу, де кожен елемент має своє місце і функцію, працюючи на досягнення спільної мети, а також спробу контролювати складні процеси через наукове і технологічне розуміння. Це звернення до машинної естетики в поєднанні з природними елементами підкреслює зв'язок між органічним і техногенним світом, які взаємодіють і переплітаються у роботах Печорного: «Тут спрацьовує і високорозвинена фантазія митця, і швидкість втілення естетичного мислення в художній твір. При цьому тонкий смак і фахова обізнаність автора дозволяють йому уникати еклектики, форми організувати природно» [6, с. 10].

У «Космічних рибках» чітко зберігається відбиток дотику майстра, що додає їм особливої аурі автентичності та живого зв'язку з матеріалом. Глина, основний носій його творчості, постає не лише як сировина, а як активний учасник художнього процесу. Відбитки долонь, нерівності поверхонь, ледь помітні сліди інструментів — усе це створює унікальну текстуру, що ніби розповідає історію їхнього створення (Іл. 6). Тактильні характеристики робіт Печорного дозволяють глядачу «відчутти» глину, її природну пружність, еластичність і податливість. Цей ефект виникає завдяки тому, що митець уникає надмірної ідеалізації чи механізації поверхонь, залишаючи в матеріалі сліди власного дотику. Такі «рукотворні» елементи збагачують естетичне сприйняття робіт, надаючи

їм особливого «тепла» і людяності, наголошує Галина Давиденко в статті «Візит до космічної риби» [2, с. 12].

Поліракурсність «Космічних риб» теж не є випадковою — вона свідомо закладена автором як естетична та філософська характеристика його робіт. Через таку багатоплановість художник створює ефект діалогу між твором і глядачем, де глядача залучено до розгадування внутрішньої логіки форми та її символічного наповнення. Така багатовимірність сприйняття є проявом високого рівня просторового мислення, яке базується не лише на технічних навичках, але й на здатності автора мислити пластично, інтегруючи у свої роботи динаміку, емоційність та змістовність, а багатозначність свідчить про символічний потенціал творів [4, с. 6]. Скульптури стають не лише об'єктами для споглядання, але й своєрідними «текстами», які можна «читати», інтерпретуючи кожен елемент у контексті загальної композиції, а будь-який новий ракурс несе у собі можливість нової інтерпретації, розкриваючи смислову глибину твору.

Окрім завершених керамічних виробів на тему «Космічних риб», творчий доробок Печорного включає, здавалося б, нескінченну кількість ескізів, рисунків і начерків, кольорової графіки, які відіграють важливу роль у розкритті його мистецької методології. Ці графічні роботи представляють не лише проміжні етапи творчого процесу, а й самостійну частину його художньої практики, що заслуговує на окреме ґрунтовне дослідження (Іл. 5, 7, 8).

Висновки. Для виконання творів Печорний використовує широкий спектр художніх зображальних засобів, які слугують для поглибленого розкриття змісту його творчості. Важливу роль у цьому процесі відіграє майстерне поєднання метафор, алегорій та інших прийомів, що дозволяє автору створювати багатовимірні художні образи.

Завдяки цьому твори митця характеризуються високою мірою виразності й багатшаровістю інтерпретацій. Застосування таких засобів сприяє не лише емоційному впливу на глядача, а й стимулює аналітичне осмислення запропонованих тем та ідей, що у свою чергу робить творчість Печорного важливим складником сучасного

художнього дискурсу, де «Космічні риби» виступають не лише художніми об'єктами, а й багатогранними символами, які поєднують у собі містичний зміст і сучасну естетику. Наче місток між сакральним і повсякденним, вони нагадують про те, що навіть у стрімкому потоці сучасності є місце для роздумів над вічним. У цьому полягає естетичний і філософський потенціал творів, що стають не просто об'єктами естетичної оцінки, а засобом пізнання глибинної сутності творчого процесу та його здатності формувати нові способи бачення світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головка Т. Згустки національної пам'яті // Підгора В., Ханко О. Камінний спалах: Петро Печорний. Кераміка і графіка. Київ: Видавець Остап Ханко, 2006. С. 184–186.
2. Давиденко В. Візит до космічної риби // Освіта. 13.10.1992. С. 12.
3. Кагарлицький М. Вогневі вірний побратим // Дніпро. 2003. Ч. 11–12. С. 137–138.
4. Кагарлицький М. Душа з вогнем обійнялася // Літературна Україна. 06.01.1998. Ч. 1. С. 6.
5. Крутенко Н. Діалог з природою: метаморфози і реалії // Вітчизна. 1989. № 7. С. 207.
6. Підгора В. Графіка Петра Печорного // Печорний П. Графіка. Київ: Софія-А, 2015. С. 5–13.
7. Підгора В. Петро Печорний // Ант. 2003. Ч. 10–12. С. 124.
8. Підгора В., Ханко О. Камінний спалах: Петро Печорний. Кераміка і графіка. Київ: Видавець Остап Ханко, 2006. 316 с.
9. Роготченко О. Лаконізм художнього мислення // Підгора В., Ханко О. Камінний спалах: Петро Печорний. Кераміка і графіка. Київ: Видавець Остап Ханко, 2006. С. 194–195.

REFERENCES

1. Holovko, T. (2006). Zghustky natsionalnoi pamiaty [Clots of National Memory]. In Pidhora, V. & Khanko, O. (Eds.). *Kaminnyi spalakh: Petro Pechorny. Keramik i hrafika* (pp. 184–186). Kyiv: Publisher Ostap Khanko [in Ukrainian].
2. Davydenko, V. (1992, October 13). Vizyt do kosmichnoi ryby [A Visit to a Cosmic Fish]. *Osvita*, 12 [in Ukrainian].
3. Kaharlytskyi, M. (2003). Vohnevi virnyi pobratym [Faithful Brother of Fire]. *Dnipro*, 11–12, 137–138 [in Ukrainian].
4. Kaharlytskyi, M. (1998, January 6). Dusha z vohnem obiinalasia [The Soul Embraced with Fire]. *Literaturna Ukraina*, 1, 6 [in Ukrainian].
5. Krutenko, N. (1989). Dialoh z pryrodoiu: metamorfozy i realii [A Dialogue with Nature: Metamorphoses and Realities]. *Vitchyzna*, 7, 207 [in Ukrainian].
6. Pidgora, V. (2015). Hrafika Petra Pechornoho [Graphics by Petro Pechorny]. In Pechorny, P. *Hrafika* [Graphics] (pp. 5–13). Kyiv: Sofia-A (in Ukrainian).
7. Pidhora, V. (2003). Petro Pechorny. *Ant*, 10–12, 124 [in Ukrainian].
8. Pidhora, V. & Khanko, O. (2006). *Kaminnyi spalakh: Petro Pechorny. Keramik i hrafika* [A Stone Flash: Petro Pechorny. Ceramics and Graphics]. Kyiv: Publisher Ostap Khanko [in Ukrainian].
9. Rohotchenko, O. (2006). Lakonizm khudozhnogo myslennya [The Conciseness of Artistic Thinking]. In Pidgora, V. & Khanko, O. *Kaminnyi spalakh: Petro Pechorny. Keramik i hrafika* (pp. 194–195). Kyiv: Publisher Ostap Khanko [in Ukrainian].

1. Диптих «Космічні риби». Добра риба, 1980. Шамот, солі.

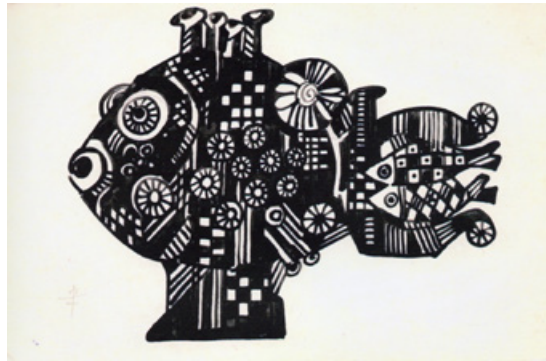
2. Диптих «Космічні риби». Добра риба, 1980. Шамот, солі.

3. Мала риба, 1991. Шамот, солі, поливи

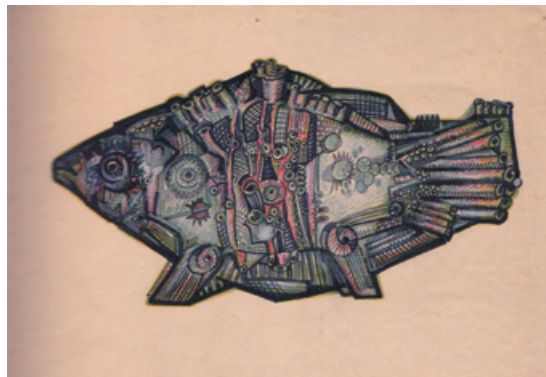
4. Батискаф, Декоративна ваза. 1991. Шамот, солі.

5. Велика риба, Ескіз. 1991.

6. Велика риба, 1991. Шамот, відновлення.

7. Летюча риба, Ескіз до кераміки. 1980, акварель, темпера.

8. Риба з сузір'я, 2001. Папір, акварель, темпера.

YULIIA POLTAVSKA

CERAMICS AS TIMELESS SPACE DESIGN: *THE COSMIC FISHES* BY PETRO PECHORNYI

Abstract. This article analyzes a series of ceramic sculptures by Petro Pechornyi (b. 1932), titled *The Cosmic Fishes* (1980–2001), which serve as a vivid example of the fusion of futurism and symbolism in contemporary Ukrainian art. The author examines the conceptual dimensions of these works, emphasizing their timeless character and ongoing relevance across historical contexts. Special attention is given to their capacity to transcend traditional notions of form and content, demonstrating that art can exist beyond established frameworks and open new possibilities for interpretation and viewer engagement. The article underscores the significance of decorative elements, which imbue each sculpture with symbolic depth and associative ambiguity. It explores the metaphors embedded in the works—particularly those that express the connection between humanity and the cosmos—and investigates the interplay between the organic and the artificial. The enduring resonance of *The Cosmic Fishes* with contemporary artistic discourse is highlighted. The series is presented not only as a collection of art objects but also as a set of philosophical images that address the human relationship with the surrounding world through artistic expression. Pechornyi's sculptures represent a pivotal moment in the evolution of contemporary Ukrainian ceramics, moving beyond the traditional canon by integrating diverse artistic concepts and styles.

Keywords: Petro Pechornyi, *The Cosmic Fishes*, Ukrainian ceramics, ceramic sculpture, futurism, decorative symbolism, contemporary art.

Стаття надійшла до редакції 14.08.2024.

Стаття прийнята до друку 15.10.2024.

Дата публікації: 18.11.2024.

© Юлія Полтавська 2024